

O'QUVCHILARDA ILMIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM
METODLARIDAN FOYDALANISH

Toshov Muhiddin Jo'raboyevich

Oriental universiteti dotsenti pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Mamadaliyeva Irodaxon Shavkatjon qizi

Oriental universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish jarayonida ta'lim metodlarining ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, ilg'or ta'lim metodlari va ularning o'quv jarayoniga ta'siri yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: ilmiy dunyoqarash, ta'lim metodlari, innovatsion pedagogika, tanqidiy tafakkur, tajribaviy o'qitish.

KIRISH

Ilmiy dunyoqarash – bu atrof-muhitni ilmiy asosda anglash va tahlil qilish qobiliyati bo'lib, zamonaviy ta'lim jarayonining muhim jihatlaridan biridir. Bugungi kunda o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirish, ular orasida ilmiy dunyoqarashni shakllantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Ushbu maqsadga erishishda ta'lim metodlarining tutgan o'rnini beqiyosdir. Ilmiy dunyoqarash insonning atrof-muhitni ob'ektiv, ilmiy tamoyillar asosida tushunishiga yordam beradi. O'quvchilarni ilmiy tafakkurga yo'naltirish ularning mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Muammoli ta'lim metodi orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashga, muammolarni tahlil qilishga va yechim topishga o'rganadilar. Bu metod o'quvchilarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Tajriba va laboratoriya ishlari Amaliy tajribalar va laboratoriya mashg'ulotlari o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ular real natijalarni kuzatish va tahlil qilish orqali ilmiy bilimlarini chuqurlashtiradilar.

Interfaol metodlar Munozara, bahs-munozara, rolli o'yinlar kabi interfaol metodlar o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishiga va o'rganilayotgan mavzuga ijodiy yondashishiga imkon yaratadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar va multimedia materiallar yordamida o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish jarayonida o'qituvchining roli katta ahamiyat kasb etib, o'qituvchi o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda asosiy vositachi hisoblanadi. Zamonaviy pedagoglar o'quvchilarga yo'nalish berib, ularning mustaqil izlanishlari uchun qulay muhit yaratishlari zarur.

Ilmiy dunyoqarash — bu insonning olamni, uning qonuniyatlarini, tabiat va jamiyatdagi jarayonlarni ilmiy asosda tushunishidan iborat. U quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

Bilim – mavjud haqiqatlar va qonuniyatlar to‘plami;

E’tiqod – ilmiy bilimlarning shaxsiy qarashlar va qadriyatlar tizimiga aylanishi;

Dunyoni tushunish – mavjud hodisalarning sabab-oqibat aloqalarini anglash;

Ilmiy tafakkur – faktlarga, mantiq va dalillarga asoslangan fikrlash qobiliyati.

Ilmiy dunyoqarash insonning tanqidiy fikrlash, muammolarni ilmiy yondashuv asosida hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi va uni xurofot, irratsional qarashlardan himoya qiladi. Ta’lim ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning asosiy vositalaridan biridir. O‘quv jarayonida ilmiy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazish, ularda mantiqiy tafakkurni shakllantirish va mustaqil izlanishlarga yo‘naltirish muhim ahamiyatga ega. Bunda:

Fanlararo yondashuv – turli fanlar doirasidagi bilimlarni integratsiya qilish;

Eksperimental usullar – ilmiy bilimlarni amaliy tajribalar orqali mustahkamlash;

Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish – mavjud nazariyalarga baho berish va dalillar asosida xulosa chiqarish kabi usullar qo‘llaniladi.

O‘quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish uchun quyidagi ta’lim metodlaridan samarali foydalanish mumkin:

An’anaviy ta’lim metodlari

Leksik va ma’ruza usuli – ilmiy asoslangan nazariy ma’lumotlarni yetkazish;

Tushuntirish va izohlash usuli – ilmiy faktlarni batafsil yoritish;

Suhbat usuli – o‘quvchilar bilan muloqot orqali ularning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish.

Interfaol ta’lim metodlari

Muammoli ta’lim – o‘quvchilarga muayyan ilmiy muammoni taqdim etish va ularni mustaqil yechim izlashga yo‘naltirish;

Loyiha usuli – o‘quvchilar tomonidan ilmiy loyihalar ishlab chiqish va natijalarini taqdim etish;

Munozara va debatlar – turli ilmiy masalalar yuzasidan bahs yuritish, dalillar asosida fikr bildirish;

Rol o‘yinlari va simulyatsiyalar – ilmiy jarayonlarni model qilish orqali o‘quvchilarni faol ishtirok etishga undash.

Tajribaga asoslangan ta’lim metodlari

Laboratoriya ishlari – tabiiy va texnik fanlarda eksperimentlar orqali ilmiy bilimlarni mustahkamlash;

Tadqiqot usuli – o‘quvchilarning mustaqil tadqiqot olib borishlariga sharoit yaratish;

Ekspeditsion ta’lim – tabiat va ijtimoiy jarayonlarni bevosita kuzatish orqali ilmiy dunyoqarashni shakllantirish.

Raqamli texnologiyalar va interfaol ta’lim usullari o‘quvchilarning ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Masalan:

Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) – ilmiy hodisalarni vizual modellashtirish;

Sun’iy intellekt va ta’lim platformalari – shaxsiylashtirilgan o‘qitish imkoniyatini yaratish;

Ilmiy dasturlar va simulyatorlar – eksperimentlar o‘tkazish va ilmiy jarayonlarni modellashtirish.

XULOSA

Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish – jamiyatning intellektual rivojlanishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Bu jarayonda ta’limning roli juda katta bo‘lib, interfaol va tajribaga asoslangan metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarga ilmiy fikrlash, mustaqil izlanish va tanqidiy yondashuv qobiliyatlarini singdirish kelajak avlodning bilimli va ongli bo‘lishiga xizmat qiladi. Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish bugungi ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonda ta’lim metodlaridan samarali foydalanish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shunday ekan, innovatsion pedagogik yondashuvlar va ilg‘or ta’lim metodlarini amaliyotga joriy etish zarurati ortib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dewey J. "How We Think" – Boston: D.C. Heath, 1910.
2. Vygotsky L. S. "Mind in Society" – Harvard University Press, 1978.
3. Piaget J. "The Psychology of Intelligence" – Routledge, 2001.
4. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi qonuni. 2023-yilgi tahriri. Abduqodirov A. "Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti" – Toshkent, 2020.
5. Jalolov J. "Zamonaviy ta’lim metodlari" – Toshkent, 2019.
6. Vahobov R. "Pedagogik innovatsiyalar" – Samarqand, 2021.